

Araştırma / Original article

**Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Akran Formu:
Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması**

Müge ŞEN,¹ Nergiz TEKE²

ÖZ

Amaç: Bu araştırmada, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal davranışlarını akran değerlendirmesine dayalı olarak ölçen 'Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Akran Formu'nun Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır. **Yöntem:** Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Akran Formu, okul öncesi çocukların sınıf içerisindeki sosyal davranışlarının akranları tarafından değerlendirilmesini sağlayan ve açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış olmak üzere üç alt boyutu içeren 12 maddeden oluşmaktadır. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının verileri, Ankara ilinin beş ilçesindeki beş okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36-72 aylık 239 çocuğun katılımıyla edinilmiştir. Ölçeğin geçerlilik çalışmaları amacıyla kapsam geçerliliğinde uzman görüşü, yapı geçerliliğinde ise doğrulayıcı faktör analizi yöntemleri kullanılmış, güvenilirlik çalışmalarında iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) hesaplanmıştır. **Bulgular:** Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin uyum değerlerinin (RMSEA=0.047, GFI=0.95, AGFI=0.92, RMR=0.042, S-RMR=0.044, NFI=0.93, NNFI=0.96, IFI=0.97, RFI=0.91 ve CFI=0.97) genellikle mükemmel uyuma karşılık geldiği ve özgün ölçekte olduğu gibi üç alt boyuttan (açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış) ve 12 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Ölçeğin açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış alt boyutlarına ait iç tutarlılık değerleri sırasıyla 0.73, 0.65 ve 0.73'tür. **Sonuç:** Bu bulgular sonucunda ölçeğin geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanımının uygun olduğu belirlenmiştir. (Anadolu Psikiyatri Derg 2019; 20(Ek sayı.1):82-90)

Anahtar sözcükler: Açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış

**Preschool Social Behavior Scale-Peer Form:
Turkish validity and reliability study**

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to test the validity and reliability of Preschool Social Behavior Scale-Peer Form, which was developed to measure preschool children's social behaviors based on peers' assessment for Turkish. **Methods:** The Preschool Social Behavior Scale-Peer Form is a 12-item survey that was developed to evaluate in-class social behaviors of preschool children from the perspective of their peers. The form consists of three dimensions, i.e. overt/physical aggression, relational aggression, and prosocial behavior. The data for testing the validity and reliability of the survey were collected from 239 preschool children aged between 36 and 72 months, who have attended preschool living in five districts of Ankara, Turkey. With regard to validity study, subject-matter expert opinions were to ensure the content validity, and Confirmatory Factor Analysis was conducted/used to test construct validity. Internal consistency (Cronbach's alpha) was used for the reliability study. **Findings:** The results of confirmatory factor analysis showed that fit indices of the scale mainly indicate a perfect model-data fit (RMSEA=0.047, GFI=0.95, AGFI=0.92, RMR=0.042, S-RMR=0.044, NFI=0.93, NNFI=0.96, IFI=0.97, RFI=0.91,

* V. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde (2-5 Mayıs 2018, Antalya, Türkiye) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi ABD, Cebeci/Ankara

² Arş. Gör., Bartın Üniv. Eğitim Fak. Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi ABD, Kutlubey-Yazıcılar Kampüsü, Bartın

Yazışma adresi / Correspondence address:

Dr. Öğr. Üyesi Müge ŞEN, Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak. Temel Eğitim Bl. Okul Öncesi Eğitimi ABD, Cebeci/Ankara, Türkiye
E-mail: msen@ankara.edu.tr

Geliş tarihi: 27.03.2019, Kabul tarihi: 09.05.2019, doi: 10.5455/apd.39715

Anatolian Journal of Psychiatry 2019; 20(Suppl.1):82-90

and CFI=0.97), and that the adapted version comprises the three dimensions and 12 items, that already exist in the original version (i.e. overt/physical aggression, relational aggression, and prosocial behavior). The internal consistency values of dimensions of overt/physical aggression, relational aggression, and prosocial behavior are respectively 0.73, 0.65, and 0.73. **Result:** These findings state that the Turkish version of the scale is a valid and reliable instrument. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2019; 20(Suppl.1):82-90)

Keywords: overt/physical aggression, relational aggression, prosocial behavior

GİRİŞ

Okul öncesi dönem, diğer insanlarla etkileşime girilerek toplumsallaşmaya yönelik ilişkiler kurulan kritik bir dönemdir. Gerek kadınların çalışma yaşamına aktif katılımlarındaki artış, gerekse erken eğitimin getirileri doğrultusunda çocuklar gün geçtikçe daha erken yaşlarda okul öncesi eğitim kurumlarında akranlarıyla toplumsal dünyayı deneyimleme olanağı bulmaktadırlar. Okul öncesi dönemde çocuğun sözel becerileri, dil gelişimi ve oyun gelişiminin ilerlemesi sonucu grup içindeki akran etkileşimleri, grup oyunları, oyunların kuralları ve yapısı konusundaki uzlaşma girişimleriyle sosyal davranışlar bu süreçte artmaktadır.¹ Sosyal öğrenme hipotezine göre, sosyal davranışlar akranların davranışlarına ilişkin veriler gözden geçirilerek öğrenilmektedir.² Sosyal davranış, bireyin çevresindeki diğer insanlardan etkilenmesi ile ortaya çıkan bir toplumsal etkileşim sürecidir.³ Çocuğun gelişiminde akranlarıyla olan ilişkisi, onun yeterli sosyal uyumu sağlayabilmesi ve sosyal beceriler edinebilmesine olanak sağlar. Akranlar, gerek duyulduğunda destek, rekabet veya eleştiri kaynağı olmaktadır.^{4,5}

Akranlarla kurulan ilişkilerin çocuk için toplumsal yaşamı ve işleyişi anlamaya yönelik işlevinin yanı sıra süreçte sosyal davranışlar yoluyla da bireyi ve toplumu, kısa ve uzun vadeli, olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Akran ilişkileri, çocukların sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimlerinde olumlu rol oynamakta, ayrıca uzun dönemde sosyal-davranışsal ve akademik performans etkileyen güçlü belirleyiciler olmaktadır.⁶ Okul öncesinde akranlarla kurulan olumlu ilişkiler, çocukların kısa zamanda okula uyumunu sağlamakta, zihinsel becerilerini, sosyal yeterliliğini, duygusal düzenlemelerini destekleyerek yeni bilgiler edinmesini, beceri ve davranışlar göstermesini kolaylaştırarak^{4,7} toplumsal kabulü ve sosyal yeterliliği de yükseltmektedir.⁸ Bu dönemde kurulamayan olumlu akran ilişkileri, ilerleyen yıllarda ruhsal ve toplumsal uyuma ilişkin sorunların en önemli belirleyicilerinden olmaktadır.^{9,10} Okul öncesi dönemde zayıf ve yetersiz akran ilişkileri, ilerleyen zamanlarda depresyon, yalnızlık, anksiyete gibi

içe yönelim sorunları ile orta çocukluk ve ergenlik döneminde suç işleme, şiddet gibi dışa yönelim sorunları, toplumsal uyumsuzluk ve akademik başarısızlık ile ilişkili bulunmuştur.^{4,11-13}

Okul öncesi yaşlardan itibaren istendik (olumlu sosyal) ve istenmeyen (fiziksel ve ilişkisel saldırganlık) sosyal davranışların yaygınlığı, biçimi ve etkilerinin incelenmesi, olumlu sosyal davranış gibi istendik süreçlerin pekiştirilmesi, fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık gibi istenmeyen süreçlere ise uygun müdahalelerin geliştirilmesi açısından kritiktir. Çocukların sosyal davranışlarına verilen tepkiler onların davranışlarının değişmesine neden olabilmekte, çocukların olumlu sosyal davranışları desteklendiğinde bu davranışlar ve toplumsal katılımları artabilmektedir.¹⁴ Kamper-DeMarco ve Ostrov'un çocuklukta akran zorbalığı ve toplumsal ruhsal uyum sorunlarını inceledikleri çalışmada, çocukta olumlu sosyal davranışların artışıyla dışa yönelim sorunlarının azaldığı belirlenmiştir.¹⁵

Çocukların sosyal davranışlarını değerlendirmede onların en yakını olan anne-babalarının ve öğretmenlerinin görüşlerine başvuran ölçme araçları sık kullanılmaktadır.¹⁶⁻¹⁹ Bu süreçte okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının değerlendirilmesinde akran etkileşiminin gözlenenenden daha fazlasını içerdiğinden, etkileşimin öznesi olan akranın görüşüne başvurmak önem kazanmaktadır. Bu amaçla, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal davranışlarını akran değerlendirmesine dayalı olarak belirlemeye olanak tanıyan, 'Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Akran Formunun (OÖSDÖ-AF) Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmıştır. Ölçek dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır.²⁰⁻²⁸

Ölçeğin öğretmen formunun Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının önceden yapılmış olması¹⁸ da araştırmalarda akran formu ile eş zamanlı kullanım yoluyla çoklu değerlendirmeye olanak tanınması açısından önemlidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma, nicel araştırma yöntemiyle gerçek-
Anadolu Psikiyatri Derg 2019; 20(Ek sayı.1):82-90

leştirilmiştir. Bu çalışmada OÖSDÖ-AF'nin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında geçerlilik için kapsam geçerliliği (uzman görüşleri) ve yapı geçerliliği, güvenilirlik için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısına ilişkin analizler kullanılmıştır.

'Geçerlilik, testin bireyin ölçülmek istenen özelliğini diğer özellikleriyle karıştırmadan ne derece doğru ölçtüğüyle ilgilidir. Geçerlilik, test puanlarının anlamlılığına ve kullanılabilirliğine ilişkin kanıtlar toplanmasını gerektirir. Bir ölçme aracının geçerliliğini incelemeye kapsam bağlantılı geçerlilik, ölçüt bağlantılı geçerlilik, yapı bağlantılı geçerlilik ve görünüş geçerliliği kullanılabilir.²⁹ Kapsam geçerliliğini incelemeye kullanılacak yöntemlerden biri de uzman görüşüdür.³⁰

Araştırma grubu

Araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında yapılmıştır. Araştırmada, amaçsal örnekleme yöntemlerinden problem durumuyla ilgili araştırmanın amacıyla tutarlı olarak farklı durumları içeren maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi²⁹ kullanılmıştır. Ankara ilinin beş ilçesinden seçilen beş anaokulundan çocuklar araştırma grubunu oluşturmaktadır. Araştırma grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırma grubunun demografik bilgileri

Yaş	Cinsiyet	Sayı	%	Toplam	
				Sayı	%
36-47 aylık	Kadın	39	60.0	65	27.2
	Erkek	26	40.0		
48-59 aylık	Kadın	42	50.0	84	35.2
	Erkek	42	50.0		
60-72 aylık	Kadın	45	50.0	90	37.6
	Erkek	45	50.0		
Toplam	Kadın	126	52.7	239	100.0
	Erkek	113	47.3		

Tablo 1 incelendiğinde çalışmada 126'sı (%52.72) kız, 113'ü (%47.28) erkek toplam 239 çocuğun yer aldığı görülmektedir. Çocukların %27.20'si (s=65) 36-47 aylık, %35.15'i (s=84) 48-59 aylık ve %37.65'i (s=90) 60-72 aylıktır.

Veri toplama aracı

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Akran Formu (OÖSDÖ-AF) (Preschool Social Behavior Scale-Peer Form): Crick ve arkadaş-

Anatolian Journal of Psychiatry 2019; 20(Suppl.1):82-90

ları³¹ tarafından okul öncesi dönem çocukların sosyal davranışlarını akran değerlendirmesine dayalı olarak belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek ilişkisel saldırganlık, açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış olarak üç alt boyuttan oluşmaktadır. Açık/fiziksel saldırganlık fiziksel güç kullanmak veya fiziksel güç kullanmak tehdidi yoluyla başkalarını incitme, itme, yumruklama, çekme, çimdikleme ve başkalarına bir şeyler fırlatmayı göstermektedir. İlişkisel saldırganlık ise, ilişkiler aracılığıyla arkadaşlığa zarar vermek, arkadaşlığa zarar verme tehdidini içeren, başka bir kişi hakkında söylenti çıkarma, yalan söyleme veya başka kişinin sırlarını paylaşmayı, buna ek olarak kasıtlı olarak görmezden gelme veya bir etkinliğin, grup etkileşiminin dışında tutmayı göstermektedir.³² Başkalarına yarar sağlamayı amaçlayan gönüllü davranışlar³³ olarak açıklanan olumlu sosyal davranış, dışsal bir ödül beklemeksizin bir başkasının yararına gerçekleştirilen eylemler olarak da açıklanmakta hatta fedakârlık, bedel ödeme ve risk almayı da içerebilmektedir.³⁴ Baron ve arkadaşları³⁵ olumlu sosyal davranışı, yardım eden için bir fayda sağlamsızın bir risk içerse bile, başkalarının yararına bir davranışta bulunmak olarak tanımlamışlardır.

Ölçeğin yanıtlayıcısı olan çocuktan her maddede belirtilen davranışı hangi üç arkadaşının gösterdiğini o üç arkadaşının fotoğrafını göstererek belirtmesi istenmektedir. Özgün ölçeğin normları üç buçuk ile beş buçuk yaş aralığında okul öncesi eğitim kurumunda tam/yarım gün olarak eğitime devam eden 65 çocuktan edinilmiştir. Ölçeğin psikometrik yapısının değerlendirilmesinde temel bileşenler analizi ve varimax dik döndürme tekniğiyle faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçeğin üç faktörlü yapı gösterdiği ve toplam varyansın %57'sini açıkladığı görülmüştür. Bu faktörlerin varyansı açıklama oranları açık/fiziksel saldırganlık için %30, ilişkisel saldırganlık için %16 ve olumlu sosyal davranış için %11'dir. Ölçek, her alt boyutu dörder olmak üzere toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan maddelerin faktör yükleri 0.61-0.83 arasında değişmektedir. Ölçeğin alt boyutları için Cronbach alfa katsayıları ilişkisel saldırganlık için 0.71, açık/fiziksel saldırganlık için 0.77, olumlu sosyal davranış için 0.68 olarak hesaplanmıştır. Bulgular özgün ölçeğin ölçtüğü yapı için geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir. Ölçek puanının hesaplanmasında her alt boyutun puan ortalaması hesaplanmakta, toplam puan alınmamaktadır.³¹

Ölçeğin uyarlanması

OÖSDÖ-AF'nin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması için ölçeği geliştirenlerden Dr. Casas'tan izin alınarak özgün ölçek edinilmiştir. Ölçek uyarlamanın çeviri-geri çeviri sürecinde^{36,37} ilk olarak ölçek maddeleri okul öncesi eğitimi ve/veya çocuk gelişimi alanında doktora unvanına sahip, İngilizce dilini iyi derecede kullanan, ölçme aracının ölçtüğü yapılar (açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış) üzerinde çalışmaları olan üç öğretim elemanı tarafından birbirinden bağımsız olarak İngilizce aslından Türkçeye çevrilmiştir. Ardından, oluşturulan Türkçe formlar, geri çeviri için öncekinden farklı, okul öncesi eğitimi ve/veya çocuk gelişimi alanında doktora unvanına sahip ve İngilizce dilini iyi derecede kullanan üç öğretim elemanı tarafından birbirinden bağımsız olarak Türkçeden İngilizceye çevrilmiştir. Sonra özgün ölçekle bu çevirilerden edinilen ölçeğin İngilizce formları araştırmacı tarafından incelenerek ölçülen yapı, kültür ve dil açısından gerekli düzeltmeleri yapılmış, İngilizce forma son şekli verilmiş ve bu formun Türkçe eşdeğer formu oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçe formunun kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla ölçekteki yönerge ve maddelerin uygunluğunu değerlendirmek için alanda doktora derecesine sahip üç uzmana sunularak görüşleri alınmış ve ölçeğe son hali verilmiştir. Ölçeğin uygulamasında ortaya çıkabilecek olası sorunları öngörebilmek için araştırmacılarından biri tarafından 17 çocukla pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Çocukların yönergeleri anlamaları, panodaki resimleri göstermeleri ve verilen yanıtları kaydetmeye ilişkin uygulamayı kolaylaştıracak düzenlemeler yapılarak sonrasında asıl uygulamaya başlanmıştır.

Verilerin toplanması

Uygulamaların öncesinde Ankara Üniversitesi Etik Kurulu Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'ndan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izinler alınmıştır. Seçilen okulların yöneticileriyle görüşülerek araştırmanın amaç ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Uygulamanın hangi sınıflarda yapılacağına çocukların doğum tarihleri göz önünde bulundurularak karar verilmiştir. Seçilen sınıfların öğretmenlerine çalışma hakkında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Öğretmenler aracılığıyla ailelerden çocuklarıyla yapılacak uygulama ve süreçte çocukların fotoğraflarının kullanılması için okulların bilimsel çalışmaların gerçekleştirilmesinde kullandığı sistemler aracılığıyla izinler alınmıştır. Sınıflardaki çocukların fotoğrafları öğretmenlerden alınıp, her sınıfın

kendi içinde olmak üzere tüm çocukların fotoğraflarının yer aldığı A3 panolar hazırlanmış ve fotoğraflar numaralandırılmıştır. Çocukların panodaki numaralarına göre her sınıf için tercih ve sosyal davranış puanlama formu hazırlanmıştır. Uygulama yapılacak her okulda, çocukların dikkatinin dağılmayacağı sessiz ve çocukların kendilerini güvende hissedebilmeleri için sınıflarına yakın olan ortamlar belirlenmiştir.

Uygulamaya başlamadan önce araştırmacı öğretmen tarafından uygulamanın yapılacağı sınıftaki çocuklarla 'Bugün bizimle oynamaya gelen misafirimiz var. Haydi onunla tanışın.' şeklinde etkileşime geçmelerine yardımcı olmuştur. Araştırmacı, çocukların kendisine aşına olup bireysel uygulamalarda kendilerini güvende hissederek verilerin güvenilirliğinin sağlanması için, sınıftaki çocuklarla tanışarak sınıf içinde onlarla oyunlar oynamıştır. Araştırmacı, sonraki günlerde de çocuklarla yapılandırılmamış oyun zamanında (yaklaşık 25 dakika) oyun oynadıktan sonra çocuklara 'Benim bildiğim bir oyun var, ama hepinizle aynı anda oynayamam; çünkü oyun iki kişilik ve dikkat gerektiriyor. Ben bu oyunu sizinle sırayla oynayacağım.' diyerek her çocukla bireysel olarak önceden belirlenmiş ortamda ölçeği uygulamıştır. Araştırmacı, özgün ölçekte kullanıldığı gibi, ancak Türk çocukların erişebileceği ve aşına olduğu sebze ve meyvelerin (portakal, çilek, karpuz, şeftali, nar ile ıspanak, pırasa, patates, karnabahar, patlıcan gibi) resimlerinden oluşan pano hazırlamıştır. Panoyu çocuğa göstererek 'En sevdiğin üç yiyeceğin resimlerini göster,' 'En sevmediğin üç yiyeceğin resimlerini göster.' yönergeleriyle çocuğun ölçeğin uygulamasına alışmasını amaçlamıştır. Ardından ölçeğin uygulaması için çocuğa sınıftaki akranlarının fotoğrafları olduğu pano gösterilerek önce kendi resmini göstermesi sonra panodaki resimlerin kimlere ait olduklarını sözel olarak belirtmesi istenmiştir. Böylelikle çocuğun akranlarını tanıyıp tanımadığı kontrol edilmiştir. Yaş gruplarına göre ölçeğin uygulaması 36-47 aylık çocuklarla yaklaşık 15 dakika, 48-59 aylık çocuklarla yaklaşık 12 dakika ve 60-72 aylık çocuklarla yaklaşık dokuz dakika sürmüştür. Çocukların ölçek maddelerine yanıt olarak gösterdikleri akranlarının fotoğraf numaraları tercih formlarına kaydedilmiştir. Tercih formunda her çocuk için her maddede aday gösterilme sayıları toplanmış ve sosyal davranış puanlama formuna her çocuğun sırayla her maddeden aldığı puan hesaplanmıştır.

Verilerin analizi

OÖSDÖ-AF her çocuk için araştırmacı tarafın-
Anadolu Psikiyatri Derg 2019; 20(Ek sayı.1):82-90

dan uygulandıktan sonra, hesaplanan puanlara ilişkin veriler SPSS 22.00 programıyla çözümlenmiştir. Her sınıfın mevcut öğrenci sayısı farklılaşabildiğinden kendi içinde değerlendirilebilmek için (akranlar tarafından aday gösterilme sayısında eşitliğin sağlanması amacıyla) sınıf bazında çocukların OÖSDÖ-AF'den aldıkları puanlar ' $z=(X-\mu)/\sigma$ ' formülü ile z puan dönüşümü³⁸ yapılarak standartlaştırılmıştır.

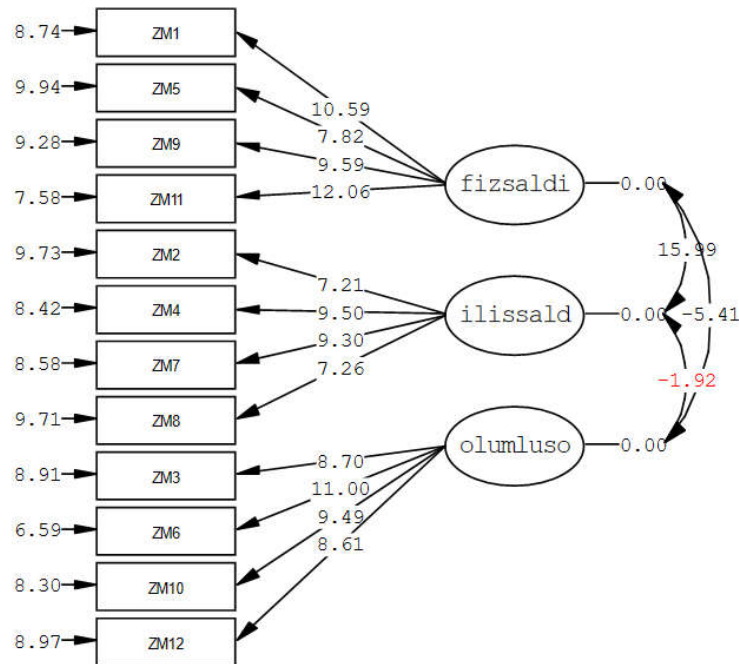
Özgün çalışmada,³¹ OÖSDÖ-AF için tasarlanan üç faktörlü modelin Türkçe için geçerli olup olmadığını görmek için yapı geçerliliği kapsamında doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Faktör analizi, kuram geliştirmek veya test etmek ve altta yatan yapıyı anlamak için kullanılmaktadır. DFA ise, bir veya daha fazla bağımsız değişken ile bir veya daha fazla bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi (modeli) test eden

istatistiksel tekniklerdendir.³⁹ DFA ile önceden belirlenmiş veya kurgulanmış bir yapının doğrulanması amaçlanmaktadır.⁴⁰ DFA, LISREL 8.71 programında gerçekleştirilmiştir. Güvenilirlik analizleri için Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirliği hesaplanmıştır. İç tutarlılık, ölçeği oluşturan maddelerin birbiri ile ne kadar uyumlu olduklarını belirlemektedir.⁴¹

BULGULAR

Yapı geçerliliği bulguları

OÖSDÖ-AF'nin yapı geçerliliği kapsamında model uyumunun doğruluğunu test etmek için yapılan DFA sonucunda modelin gizil değişkenlerinin gözlenen değişkenleri açıklama oranlarına ilişkin t değerleri Şekil 1'de yer almaktadır.

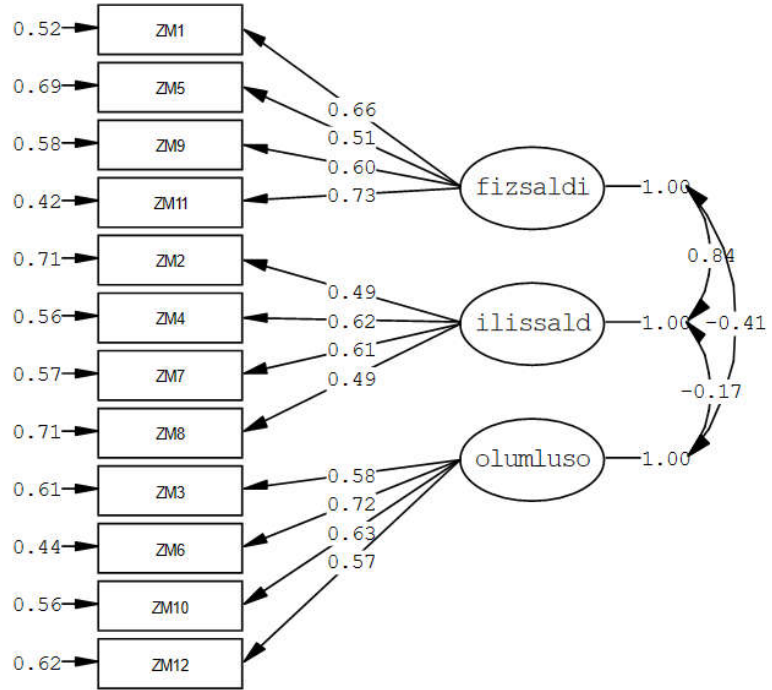
Chi-Square=77.54, df=51, P-value=0.00969, RMSEA=0.047

Şekil 1. Yol katsayılarına ilişkin t değerleri

Şekil 1'de OÖSDÖ-AF üç boyutlu modeli için gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama durumlarına ilişkin t değerleri oklar üzerinde gösterilmiştir. Eğer t değerleri 1.96'yı aşarsa, 0.05 düzeyinde; 2.56'yı aşarsa, 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Anlamlı olmayan değerler analiz dışı bırakılmalıdır.⁴⁰ Şekil 1'de görüldüğü üzere, üç boyutlu model için gizil değişkenlerin gözlenen

değişkenleri açıklama durumlarına ilişkin t değerleri 7.21-12.06 arasında değişmektedir ve bu değerler 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu için analiz dışı bırakılacak madde olmamıştır.

Maddelerin hata varyanslarına ve faktörler arasındaki ilişkiye bakmak için model yol şeması Şekil 2'de verilmiştir.

Chi-Square=77.54, df=51, P-value=0.00969, RMSEA=0.047

Şekil 2. Standartlaştırılmış katsayılara ilişkin model yol şeması

Şekil 2'de görüldüğü gibi, maddelerin hata varyansları 0.90'dan küçük ve 0.42-0.71 arasında değişmektedir. Maddelerin faktörlerle ilişkilerine bakılınca 1. faktör (açık/fiziksel saldırganlık) ve maddeleri arasında 0.51-0.73 arasında değişen bir ilişki, 2. faktör (ilişkisel saldırganlık) ve maddeleri arasında 0.49-0.62 arasında değişen bir ilişki ve 3. faktör (olumlu sosyal davranış) ve maddeleri arasında 0.57-0.72 arasında değişen bir ilişki vardır. 1. faktör ve 2. faktör arasındaki ilişki 0.84, 1. faktör ve 3. faktör arasındaki ilişki -0.41, 2. faktör ve 3. faktör arasındaki ilişki ise -0.17'dir. İstatistiksel analizler sonucunda $\chi^2=77.54$, $df=51$, $p=0.0097$, $RMSEA=0.047$ olarak bulunmuştur. P değerinin anlamlı olmaması, istenen bir durumdur. Anlamlı ise de göz ardı edilir.⁴⁰ χ^2 tek başına değerlendirilen bir istatistik değildir, serbestlik derecesiyle oranlanarak (χ^2/sd) değerlendirmeye alınır. Büyük örneklerde χ^2/sd oranının 3'ün altında olması mükemmel uyuma, 5'in altında olması orta düzeyde uyuma karşılık gelmektedir.^{42,43} χ^2/sd (77.54/51) oranının 1.52 olduğu görülmekte, bu da mükemmel uyuma karşılık gelmektedir.

OÖSDÖ-AF'nin DFA sonuçlarının uyumuna ilişkin istatistikler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2'de ölçeğin DFA sonucuna ilişkin uyum

Tablo 2. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Akran Formu için uyum iyiliği değerleri

Uyum değerleri	Kabul için kesme noktaları
RMSEA=0.047	≤0.05 mükemmel uyum ≤0.08 kabul edilebilir uyum ⁴⁵
RMR=0.042 S-RMR=0.044	≤0.05 mükemmel uyum ≤0.08 iyi uyum ⁴⁶
GFI=0.95 AGFI=0.92 NFI=0.93 NNFI=0.96 CFI=0.97 IFI=0.97 RFI=0.91	≥90 iyi uyum ≥95 mükemmel uyum ^{39,42}

indeks değerleri incelendiğinde, RMSEA (0.047), RMR (0.042), S-RMR (0.044), GFI (0.95), NNFI (0.96), CFI (0.97) ve IFI (0.97) değerlerinin mükemmel uyuma; AGFI (0.92), NFI (0.93) ve RFI (0.91) değerlerinin ise iyi uyuma karşılık geldiği görülmektedir.

Güvenilirlik bulguları

Özgün çalışmada yapılan güvenilirlik analizi

adımları izlenerek Cronbach alfa iç tutarlılık analizi yapılmıştır. İç tutarlılık, ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle ne kadar uyumlu olduklarını belirlemektedir.⁴¹ Kayış'a⁴⁴ göre, $0.60 \leq \alpha < 80$ olduğunda ölçek oldukça güvenilirdir. Ölçeğin açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış alt boyutlarına ait iç tutarlılık değerleri 0.73, 0.65 ve 0.73'tür. Bu durumda ölçeğin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada ABD'de Crick ve arkadaşları tarafından geliştirilen OÖSDÖ-AF'nin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılarak Türkçeye kazandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapı geçerliliği için yapılan DFA sonucunda ölçeğin, özgün ölçekteki üç faktörlü yapısının Türkçede de korunduğu belirlenmiştir. Ölçeğin maddelerinin özgün çalışmadaki alt boyutlarda değişikliğe uğramaksızın yer aldıkları görülmüştür. Ölçeğin 1. faktörü (açık/fiziksel saldırganlık) ile maddeleri arasında 0.51-0.73 aralığında, 2. faktörü (ilişkisel saldırganlık) ile maddeleri arasında 0.49-0.62 aralığında ve 3. faktörü (olumlu sosyal davranış) ile maddeleri arasında 0.57-0.72 aralığında değişen bir ilişki olduğu hesaplanmıştır. 1. ve 2. faktör arasında 0.84, 1. ve 3. faktör arasında -0.41, 2. ve 3. faktör arasında ise -0.17 düzeyinde ilişki olduğu saptanmıştır. Ölçeğin uyum indekslerinden RMSEA (0.047), RMR (0.042), S-RMR (0.044), GFI (0.95), NNFI (0.96), CFI (0.97) ve IFI (0.97) değerlerinin mükemmel uyuma; AGFI (0.92), NFI (0.93) ve RFI (0.91) değerlerinin iyi uyuma karşılık geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğin açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış alt boyutlarına ait iç tutarlılık değerleri sırasıyla 0.73, 0.65 ve 0.73'tür. Özgün ölçeğin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayıları açık/fiziksel saldırganlık için 0.77, ilişkisel saldırganlık için 0.71 ve olumlu sosyal davranış için 0.68'tir. Özgün ölçekteki açık/fiziksel ve ilişkisel saldırganlık alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Özgün ölçekte, olumlu sosyal alt boyutu iç tutarlılık katsayısı 0.68 iken Türkçeye uyarlanmış ölçeğin olumlu sosyal davranış alt boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayısı 0.73'tür. Bu durumun özgün çalışmada yer alan çalışma grubunun sayısındaki farklılık ile Türk çocukların olumlu sosyal davranışlarını değerlendiren akranlarının daha iyi seçebildiklerinden kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanabilir. Analizler sonucunda ölçeğin psikometrik özelliklerinin

Türkçe olarak kullanımında bilimsel ölçütleri^{39-43,45,46} sağladığı belirlenmiştir.

Ölçeğin alt boyutlarının istenmeyen ve istenilen sosyal davranışları ölçen bir yapısının olması ve toplam puan hesaplaması olmaksızın alt boyut ortalama puanlarının alınması ölçeği kullanacak araştırmacılara sosyal davranışın çeşitli boyutlarında veri sağlayacaktır. Ölçek gelişim, eğitim, psikoloji ve psikiyatri alanlarında çalışan uzmanlara ve araştırmacılara erken yaşlardan itibaren sosyal davranışların ölçülmesinde anne-baba, öğretmen ve uzman değerlendirmesinin yanı sıra akran değerlendirmesiyle ek boyut kazandıracığı düşünülmektedir. Saldırganlık, çocukların eğitim alanında rehberlik ve psikolojik danışmaya, klinik alanda ise psikiyatrik değerlendirmeye yönlendirilmesinde en sık belirtilen sorun davranıştır.¹⁷ Farklı tipteki saldırganlık davranışlarına gerek eğitim, gerekse klinik anlamda gerçekleştirilecek erken müdahale ve girişimler için^{47,48} bu ölçeğin kullanılması katkı sağlayacaktır. Okul öncesi dönem, çocuğun akranları ile yaşantılarında sosyal davranışlarının (açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış) belirlenmesinde yaygın olarak anne-baba ve öğretmen gibi sürecin gözlemleyicisi olan yetişkinlerin değerlendirmelerinden yararlanıldığı görülmektedir. Çocuğun okul öncesi eğitim kurumlarında günün büyük bölümünü birlikte ve etkileşimde bulunarak geçirdiği akranının davranışını değerlendirmesini içeren standart ölçme araçları kullanılmamaktadır. Bu ölçeğin yanıtlayıcısı olan okul öncesi dönem çocukları akranlarının açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık gibi sosyal davranışlarını değerlendirmektedirler. Çocukların kısa ve uzun vadeli sosyal, duygusal ve uyum sorunları üzerindeki etkileri bilinen bu davranışların belirlenmesinde, sürecin paydaşı olan akranların yaşantılarına dayalı değerlendirmeleri önemlidir. Diğer yandan OÖSDÖ-AF'nin ölçtüğü yapıdaki alt boyutlarla eşleşen OÖSDÖ-ÖF'nin Türk dili ve kültürü için geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının önceden yapılmış olması¹⁸ bu formların eş zamanlı kullanımına olanak tanınması açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda anne-baba ve öğretmen değerlendirmelerine ek olarak çoklu yanıtlayıcıdan veri toplamaya hizmet eden ve erken yaşta akranların da değerlendirmelerine olanak tanıyan bu ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliğinin yapılması çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Bu çalışmada geçerliliği ve güvenilirliği test edilen aracın ölçtüğü yapıyı benzer biçimde akran değerlendirmesi ile ölçen başka bir ölçme aracı

bulunmaması nedeniyle benzer ölçüt geçerliliği yapılamamıştır. Bu durumun çalışmanın sınırlılığı olduğu söylenebilir. Bir başka sınırlılık ise, test-tekrar test güvenilirlik ölçümünün zamanın

ekonomikliği ve testin uygulanabilirliği açısından yapılamamış olmasıdır. Bu ölçeğin farklı demografik özellikteki okul öncesi dönem çocuklarıyla yürütülmesi önerilebilir.

Yazarların katkıları: M.Ş.: Konunun belirlenmesi, literatür tarama, planlama, araştırmanın yürütülmesi, makalenin yazılması; N.T.: Literatür tarama, planlama, verilerin toplanması, istatistik, makalenin yazılması.

KAYNAKLAR

1. Schaffer HR. *Social Development*. Malden: Blackwell Publishing, 2007.
2. Ladd G. *Social learning in the peer context*. ON Saracho, B Spodek (Eds.), *Contemporary Perspectives on Socialization and Social Development in Early Childhood Education*. Charlotte: Information Age Publishing, 2007, pp.133-164.
3. Kağıtçıbaşı Ç. *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.
4. Çetin F, Bilbay AA, Kaymak DA. *Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2001.
5. Lindsey EW. *Preschool children's friendship and peer acceptance: links to social competence*. *Child Study Journal* 2002; 32(3):145-157.
6. Beyaztürk D, Anlak Ş, Dinçer Ç. *Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık*. *Eurasian Journal of Educational Research* 2007; 26:13-26.
7. Önder A. *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. A Oktay, Ö Polat Unutkan (Eds.), *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2005, s.131-146.
8. Walker S. *Teacher reports of social behaviour and peer acceptance in early childhood: Sex and social status differences*. *Child Study Journal* 2004; 34(1):13-28.
9. Ladd GW. *Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment?* *Child Dev* 1990; 61(4):1081-1100.
10. Szewczyk-Sokolowski M, Bost KK, Wainwright AB. *Attachment, temperament, and preschool children's peer acceptance*. *Social Development* 2005; 14(3):379-397.
11. Hay DF, Payne A, Chadwick A. *Peer relations in childhood*. *J Child Psychol Psychiatry* 2004; 45(1):84-108.
12. Ladd GW. *Peer rejection, aggressive or withdrawn behavior, and psychological maladjustment from ages 5 to 12: An examination of four predictive models*. *Child Dev* 2006; 77(4):822-846.
13. Gower AL, Lingras KA, Mathieson LC, Kawabata Y, Crick NR. *The role of preschool relational and physical aggression in the transition to kindergarten: Links with social-psychological adjustment*. *Early Education and Development* 2014; 25(5):619-640.
14. Choi DH. *Changes of preschool children's social strategy (cognition) and social behaviors after participating in a cognitive- social learning model of social skills training*. *Issues in early childhood education: curriculum, teacher education, & Dissemination of Information Proceedings of the Lilian Katz Symposium; 2000 (5-7 November 2000, Champaign, IL), Proceedings of the Lilian Katz Symposium, 2000, p.295-300, Champaign, IL, USA.*
15. Kamper-DeMarco KE, Ostrov JM. *Prospective associations between peer victimization and social-psychological adjustment problems in early childhood*. *Aggress Behav* 2017; 43(5):471-482.
16. Ulu E. *Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği Öğretmen Formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması*. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2018; 19(1):59-67.
17. Ercan E, Ercan ES, Akyol Ardıç Ü, Uçar S. *Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu: Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması*. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2016; 17(Ek sayı.1):77-84.
18. Şen M, Arı M. *Okulöncesi Sosyal Davranış Ölçeği- Öğretmen Formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2011; 44(2):1-28.
19. Swit CS, McMaugh AL, Warburton WA. *Teacher and parent perceptions of relational and physical aggression during early childhood*. *Journal of Child and Family Studies* 2018; 27(1):118-130.
20. Crick NR, Ostrov JM, Appleyard K, Jansen EA. *Relational aggression in early childhood*. M Putallaz, KL Bierman (Eds.), *Aggression, Antisocial Behavior, and Violence Among Girls: A Developmental Perspective*, New York: Guilford Press, 2004, pp.71-89.
21. Crick NR, Casas JF, Ku HC. *Relational and physical forms of peer victimization in preschool*. *Developmental Psychology* 1999; 35(2):376-385.
22. Crick NR, Ostrov JM, Burr JE, Cullerton-Sen C, Jansen-Yeh E, Ralston P. *A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool*. *J Appl Dev Psychol* 2006; 27(3):254-268.

23. Morine KA, Crothers LM, Schreiber JB, Kolbert JB, Hughes TL, Schmitt AJ. Relational aggression in preschool students: An exploration of the variables of sex, age, and siblings. *Child Development Research* 2011; 2011:1-6.
24. Mathieson LC, Murray-Close D, Crick NR, Woods KE, Zimmer-Gembeck M, Geiger TC, et al. Hostile intent attributions and relational aggression: The moderating roles of emotional sensitivity, gender, and victimization. *J Abnorm Child Psychol* 2011; 39(7):977-987.
25. McEvoy MA, Estrem TL, Rodriguez MC, Olson ML. Assessing relational and physical aggression among preschool children: Intermethod agreement. *Topics in Early Childhood Special Education* 2003; 23(2):51-61.
26. Kim MJ, Doh HS, Hong JS, Choi MK. Social skills training and parent education programs for aggressive preschoolers and their parents in South Korea. *Children and Youth Services Review* 2011; 33(6):838-845.
27. Nelson DA, Robinson CC, Hart CH. Relational and physical aggression of preschool-age children: Peer status linkages across informants. *Early Education & Development* 2005; 16(2): 115-140.
28. Crane S. Relational Aggression and Physiological Reactions to Stress in Preschool Aged Children. Unpublished Thesis, Oregon, Pacific University, Clinical Psychology, 2013.
29. Büyüköztürk Ş, Kılıç Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2014.
30. Büyüköztürk Ş. Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2008.
31. Crick NR, Casas JF, Mosher M. Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology* 1997; 33(4):579-588.
32. Crick NR, Grotpeter JK. Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Dev* 1995; 66(3):710-722.
33. Eisenberg N, Fabes RA, Spinrad TL. Prosocial development. W Damon, RM Lerner (Eds.), *N Eisenberg (Vol. Ed.), Handbook of Child Psychology, Vol. 3, Social, Emotional and Personality Development*, New York: John Wiley, 2006, pp.646-718.
34. San Bayhan P, Artan İ. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2005.
35. Baron RA, Byrne D, Branscombe NR. *Social Psychology*. Boston: Allyn and Bacon, 2006.
36. Hambleton RK, Patsula L. Increasing the validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices. *Journal of Applied Testing Technology* 1999; 1(1):1-30.
37. Hambleton RK, Merenda PF, Spielberger CD. *Adapting Educational and Psychological Tests for Cross-Cultural Assessment*. N Koc, A Yıldırım (Translated by), Ankara: Pegem A Publishing, 2017.
38. Soloman SR, Sawilowsky SS. Impact of rank-based normalizing transformations on the accuracy of test scores. *Journal of Modern Applied Statistical Methods* 2009; 8(2):448-462.
39. Tabachnick BG, Fidell LS. *Using Multivariate Statistics*. M Baloglu (Translated by), Ankara: Nobel Publishing, 2015.
40. Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyüköztürk Ş. *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2014.
41. Pallant J. *SPSS Survival Manual A Step by Step Guide to Data Analysis Using IBM SPSS*. S Balci, B Ahi, Ankara: Anı Publishing, 2016.
42. Sümer N. Yapısal eşitlik modellemesi. *Türk Psikoloji Yazıları* 2000; 3(6):49-74.
43. Kline RB. *Principles and Practise of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford Publications, 2005.
44. Kayış A. Güvenirlilik analizi. Ş Kalaycı (Ed.), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara: Asil Yayınları, 2016, s.404-419.
45. Jöreskog KG, Sörbom D. *LISREL 8: Structural Equation Modeling With the SIMPLIS Command Language*. Lincolnwood: Scientific Software International, 1993.
46. Brown TA. *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York: Guilford Press, 2006.
47. Hay DF. The early development of human aggression. *Child Development Perspectives* 2017; 11(2):102-106.
48. Zulauf CA, Sokolovsky AW, Grabell AS, Olson SL. Early risk pathways to physical versus relational peer aggression: the interplay of externalizing behavior and corporal punishment varies by child sex. *Aggress Behav* 2018; 44(2):209-220.